

Η ανάπτυξη ενός υγιούς περιβάλλοντος σε μια τοπική κοινωνία απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και εφαρμογή. Οι αλλαγές λαμβάνουν χώρα σε όλο το φάσμα του τοπικού, στη σφαίρα της κοινωνίας, της οικονομίας και της κουλτούρας, και στοχεύουν στη δόμηση ενός διαφορετικού περιβάλλοντος το οποίο παρέχει ευκαιρίες στα άτομα και στις ομάδες να βελτιώσουν τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσής τους και να ενδυναμωθούν. Για να γίνει αυτό απαιτείται η ενεργοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων ανθρώπων, οι οποίοι θα αποτελέσουν ένα ενεργό τμήμα του αναπτυξιακού έργου.

Αυτή η θεώρηση για την ανάπτυξη έχει ως προτεραιότητες αφενός τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των κατοίκων και αφετέρου τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας σε μια περιοχή σε συνδυασμό με τις ανάγκες των επερχόμενων γενεών, και αντιμετωπίζει τους ανθρώπους της τοπικής κοινωνίας όχι ως αντικείμενα αποφάσεων και πολιτικών που λαμβάνονται αλλού, αλλά ως εταίρους στη διαχείριση της κοινωνικής ζωής και της αναπτυξιακής διαδικασίας. Έτσι, η ανάπτυξη πραγματοποιείται καθώς οι ενημερωμένοι πολίτες αναγνωρίζουν τις ανάγκες και τα προβλήματά τους, αναπτύσσουν μέσα από τη δράση δεξιότητες και ικανότητες και αποκτούν έλεγχο στις αλλαγές που συμβαίνουν γύρω τους προάγοντας τη δημοκρατική αποκέντρωση και την αυτονομία.¹⁸

2. Κοινωνική αλλαγή

A Η κοινωνική ανάπτυξη είναι αλληλένδετη με τη διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής. Η ανάπτυξη προϋποθέτει την κοινωνική αλλαγή και λαμβάνει χώρα όταν η κοινωνική πραγματικότητα μετασχηματίζεται και όταν η τοπική κοινωνία επινοεί νέους τρόπους χειρισμού των προβλημάτων της, αναλαμβάνοντας δράσεις οι οποίες μετασχηματίζουν το κοινωνικό και πολιτισμικό

18. A. Ronnby, *Mobilizing local communities*, ό.π., σσ. 81-2.

της περιβάλλον. Αυτές οι αλλαγές στοχεύουν στην ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας και στην αντιμετώπιση των καταστάσεων οι οποίες γεννούν τα προβλήματα.

Στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες η κοινωνική αλλαγή απαιτεί σύνθετες στρατηγικές, οι οποίες δύσκολα μπορούν να αναπτυχθούν αποτελεσματικά από μια τοπική κοινωνία, αντιθέτως απαιτούν δίκτυα συνεργασίας και διακοινοτικής δράσης. Ο Bradshaw προτείνει ορισμένες στρατηγικές συνεργασιών και συμμαχιών ανάμεσα σε υπηρεσίες, οργανώσεις και κοινότητες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των σύνθετων κοινωνικών προβλημάτων. Η κάθε κοινότητα δύναται να χρησιμοποιήσει έναν ή και παραπάνω από τους παρακάτω τύπους πρακτικών:

1. Συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικούς οργανισμούς για την εξασφάλιση πηγών και τεχνογνωσίας. Οι τοπικές οργανώσεις απευθύνονται ολοένα και περισσότερο σε άλλους φορείς, όπως πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, κρατικές υπηρεσίες, περιφερειακές οργανώσεις, με στόχο τη συνένωση πηγών, την εξασφάλιση διοικητικής υποστήριξης και την αξιοποίηση γνώσης, αφού το ανθρώπινο δυναμικό μίας μόνο κοινότητας σπάνια έχει τις τεχνικές γνώσεις και τις δεξιότητες για την ανάπτυξη σύνθετων προγραμμάτων. Μέσα από τέτοιες στρατηγικές συνεργασίες, μια τοπική κοινωνία μπορεί να εξασφαλίσει παροχές υπηρεσιών και πόρους που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της, και να μειώσει το ρίσκο της επένδυσης όλων των δυνάμεών της σε ένα πρόγραμμα.
2. Ανάπτυξη περιεκτικών προγραμμάτων με πολυδιάστατες λειτουργίες, τα οποία επιχειρούν να απαντήσουν σε διαφορετικές περιοχές αναγκών και προβλημάτων. Σε αυτά τα προγράμματα επιδιώκεται ο συντονισμός διαφορετικών υπηρεσιών και λειτουργιών για παρεμβάσεις σε πολλαπλά πεδία δράσης. Ακολουθώντας μια ολιστική στρατηγική, οι στόχοι πρέπει να είναι πολυεπίπεδοι (π.χ. παράλληλες παρεμβάσεις σε άτομα, ομάδες και κοινότητες) και πολυθεματικοί (π.χ. στους χώρους της ψυχικής υγείας, της επαγγελματικής κατάρτισης και της στέγασης).

3. Στρατηγικές συμμαχίες διαφορετικών κοινοτήτων για να συνεργαστούν σε περιφερειακά προγράμματα με αμοιβαίο ενδιαφέρον και όφελος. Η σύνδεση των τοπικών αναπτυξιακών πρακτικών με περιφερειακά προγράμματα και πόρους μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από τη συνεργασία και τη σύναψη συμμαχιών, οι οποίες εκτείνονται πέρα από τα κοινοτικά όρια και εμπλέκουν κρατικές και τοπικές υπηρεσίες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, πρωτοβουλίες πολιτών και, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπερεθνικούς θεσμούς.¹⁹

Η σύναψη σύνθετων αναπτυξιακών προγραμμάτων είναι μια απάντηση στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων τα οποία οι τοπικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν σήμερα. Ωστόσο, στην πράξη παρουσιάζουν ορισμένα προβλήματα τα οποία πρέπει να εξεταστούν. Αυτά τα προγράμματα εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα πρακτικών και συνήθως απαιτούν αυξημένους πόρους και εξειδικευμένο προσωπικό. Η αναζήτηση και η διαχείριση των πόρων είναι ένα δύσκολο έργο. Η πολυπλοκότητα των προγραμμάτων αυξάνει τη γραφειοκρατία και τις διοικητικές λειτουργίες και καθιστά τα ίδια δυσκίνητα. Τέλος, η σύναψη συμμαχιών απαιτεί υψηλό επίπεδο συνεργασίας ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους, οι οποίοι, κατά κανόνα, επιδιώκουν την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων μόνο για το δικό τους όφελος. Η επιτυχής διαχείριση των ανταγωνιστικών τάσεων που συνήθως αναφύονται σε συνεργασίες υπηρεσιών και κοινοτήτων, είναι ένα σημείο-κλειδί για την αποτελεσματική ανάπτυξη σύνθετων προγραμμάτων.

Βασικό σημείο στη σχεδιασμένη κοινωνική αλλαγή είναι να αναγνωρίσουμε και να αναλύσουμε τις εσωτερικές δυνάμεις και τις αδυναμίες μιας κοινότητας, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που παρέχει το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περι-

19. T. Bradshaw, "Complex community development projects: Collaboration, comprehensive programs and community coalitions in complex society", *Community Development Journal*, 35 (2), (2000), σσ. 136-7.

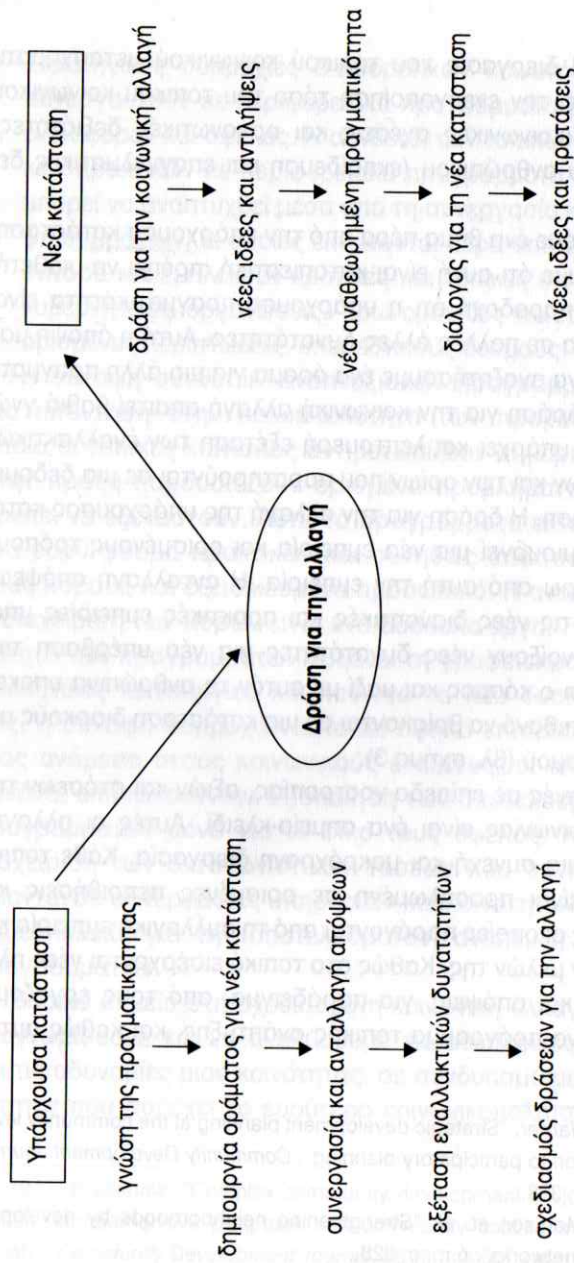
βάλλον.²⁰ Η διεργασία του τοπικού κοινωνικού μετασχηματισμού απαιτεί την ενεργοποίηση τόσο του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου (κοινωνικές σχέσεις και οργανωτικές δεξιότητες) όσο και του ανθρώπινου (εκπαίδευση και επαγγελματικές δεξιότητες).²¹

Για να πάμε ένα βήμα πέρα από την υπάρχουσα κατάσταση, όταν κρίνουμε ότι αυτή είναι καταπιεστική, πρέπει να υιοθετήσουμε την παραδοχή ότι η υπάρχουσα πραγματικότητα είναι μία ανάμεσα σε πολλές άλλες δυνατότητες. Αυτή η άποψη μας προτρέπει να αναζητήσουμε ένα όραμα για μια άλλη πραγματικότητα. Η δράση για την κοινωνική αλλαγή απαιτεί βαθιά γνώση για ό,τι υπάρχει και λεπτομερή εξέταση των εναλλακτικών δυνατοτήτων και των ορίων που παρατηρούνται σε μια δεδομένη κατάσταση. Η δράση για την αλλαγή της υπάρχουσας κατάστασης δημιουργεί μια νέα εμπειρία και ορισμένους τρόπους σκέψης γύρω από αυτή την εμπειρία. Η ανταλλαγή απόψεων γύρω από τις νέες διανοητικές και πρακτικές εμπειρίες μπορούν να ανοίξουν νέες δυνατότητες για νέα υπέρβαση των ορίων. Έτσι ο κόσμος και μαζί με αυτόν τα ανθρώπινα υποκείμενα είναι πιθανό να βρίσκονται σε μια κατάσταση διαρκούς μετασχηματισμού (βλ. σχήμα 3).

Οι αλλαγές σε επίπεδο νοοτροπίας, αξιών και στάσεων της τοπικής κοινωνίας είναι ένα σημείο-κλειδί. Αυτές οι αλλαγές απαιτούν μια συνεχή και μακρόχρονη διεργασία. Κάθε τοπική κοινωνία είναι προσηλωμένη σε ορισμένες πεποιθήσεις και αντιλήψεις οι οποίες παράγονται από τη συλλογική εμπειρία και γνώση των μελών της. Καθώς στο τοπικό εισέρχονται νέες πληροφορίες και απόψεις, για παράδειγμα, από τους εργαζομένους σε ένα πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης, και καθώς αυτές

20. M. Warner, "Strategic development planning at the community level: A modification to participatory planning", *Community Development Journal*, 31 (1996), σ. 338.

21. J. Morrison et. al, "Strengthening neighborhoods by developing community networks", ό.π., σ. 528.

Σχήμα 3
Διαδικασία κοινωνικής αλλαγής

ερμηνεύονται υπό το φως νέων προσεγγίσεων, αναπτύσσεται βαθμιαία μια διεργασία αλλαγής στάσεων και αξιών, και συγκροτείται μια «αναθεωρημένη πραγματικότητα».²²

→ Η διαδικασία των αλλαγών στάσεων και αντιλήψεων είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στις συνθήκες του ύστερης νεωτερικότητας, στις οποίες παρατηρείται εκτεταμένη ροή πληροφοριών στο τοπικό, το οποίο γίνεται δεκτης νέων δεδομένων και δυναμικών πραγματικότητων. Τα δεδομένα φιλτράρονται από τους ντόπιους και γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας διαμορφώνοντας δυνατότητες για σταδιακές αλλαγές στο επίπεδο της νοοτροπίας, και αναθεωρημένες απόψεις για τον κόσμο. Με τη σειρά τους, αυτές οι απόψεις διαμορφώνουν ένα νέο κύκλο διαντιδράσεων με τις πληροφορίες που προσέρχονται από εξωτερικές πηγές και οδηγούν το τοπικό σύστημα σε μια συνεχή διαδικασία αλλαγής.

Ας διευκρινίσουμε εδώ ότι οι αλλαγές αξιών και πεποιθήσεων δεν σημαίνουν απαραίτητα μια εξελικτική πορεία των ιδεών, αλλά ενδέχεται να σηματοδοτούν την ενίσχυση της τοπικής κουλτούρας και των τάσεων απομονωτισμού της ως ένα μέσο αντίστασης στις επιδράσεις του έξω κόσμου. Σε κάθε περίπτωση, η έκβαση και η αξιοποίηση του πολιτισμικού υλικού που εισρέει στο τοπικό εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο τα νέα δεδομένα ερμηνεύονται και νοηματοδοτούνται από την τοπική κοινωνία.

Ωστόσο, για να είναι εφικτός αυτός ο μετασχηματισμός, οι νέες ιδέες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις τοπικές αξίες. Για παράδειγμα, η διαμόρφωση ενός πλάνου διαπολιτισμικής επικοινωνίας και δράσης σε μια κοινωνία στην οποία συνυπάρχουν διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες προϋποθέτει την αλληλοαναγνώριση και την αμοιβαία αποδοχή, κάτι που συχνά δεν υφίσταται. Σε αυτές τις περιπτώσεις απαιτείται εργασία για την απόρριψη των προκαταλήψεων και των στερεότυπων σε βάρος ορισμένων κοινωνικών ομάδων, και για την υιοθέτη-

22. W. Fussell, "The value of local knowledge...", ό.π., σ. 46.